

Digitaliseringsdirektoratet
postmottak@digdir.no

Oslo, 30.april 2020

Saksnummer. 19/01489

Innspill til handlingsplan for økt andel grønne og innovative offentlige anskaffelser

Naturvernforbundet takker Digitaliseringsdirektoratet for muligheten til å komme med innspill til arbeidet med handlingsplan for økt andel grønne og innovative offentlige anskaffelser.

Det anbefales at det lages en tydeligere nasjonal strategi for offentlige innkjøp, hvor myndighetene må være offensive, stille høye krav og være en pådriver for at miljø vektas i betydelig større grad enn i dag. For å jobbe mot et klimanøytralt samfunn og oppnå det grønne skiftet må tempoet betraktelig opp, og vi ser at handlingsplanen har et potensial for å bidra til denne utviklingen så fremt man tar klimautfordringen på alvor og viser dette i den nye handlingsplanen.

Myndighetenes rolle

Myndighetene må framover bidra som kravstiller for tydelige nasjonale retningslinjer og en helhetlige grønnere anskaffelsespolitikk. 500 milliarder kroner av felleskapets midler brukes årlig av det offentlige på innkjøp, og selv om anskaffelsesregelverket krever at man er klima- og miljøvennlig og etisk forsvarlig ved innkjøp, ser vi at andre samfunnshensyn og pris settes over miljø.

Myndighetene må sette ambisiøse krav og konkrete mål, bruke sin posisjon og sine virkemidler for å fremme endringer, tilrettelegge for økt profesjonalisering, kompetanse og kunnskap om miljø og klima for de som har innkjøpsfunksjonen, samt bedre internstyring og mer samordning. Politisk ledelse på ulike nivåer i forvaltningen (stat, fylkeskommune, kommune) må i langt større grad tydeliggjøre føringer for grønne offentlige anskaffelser for innkjøpere. Dette kan gjøre gjennom planer, strategier og styringsdokumenter og bør ligge som en «rød tråd» for alle anskaffelsesprosesser. Det offentlig kan spille en stor rolle dersom de legger inn gjenbruk som et kriterie i sine anbud. Kan nåværende produkter, bygningsmasse etc. repareres, bygges om, pusses opp og gjenbrukes?

Myndighetene har en kritisk rolle i hvordan klima- og miljøhensyn forvaltes, følges opp og påse at regelverket effektivt håndheves for grønne og innovative offentlige anskaffelser i alle ledd.

Anskaffelsesforskriften

For å incentivere grønne offentlige anskaffelser bør anskaffelsesforskriften endres. Som virkemiddel bør det vurderes en endring i art §7,9 i anskaffelsesforskriften fra «Der miljø brukes som tildelingskriterium, bør det som hovedregel vektas minimum 30 prosent.» til «Der miljø brukes som tildelingskriterium, skal det som hovedregel vektas minimum 30 prosent.

Sirkulær økonomi og plastreduksjon

For å fremme en sirkulær økonomi bør en handlingsplan for grønne offentlige anskaffelser først og fremst legge vekt på forbruksreduksjon, dernest ombruk før gjenvinning. Innkjøpere må i langt større grad stille funksjonskrav til sine innkjøp. Et viktig kriterie som bør inn er først å vurdere om innkjøp er nødvendig. Kan nåværende produkter, bygningsmasse etc. repareres, bygges om eller pusses opp fremfor å investere i nytt? Dernest må det vurderes om det produktet som enheten behøver kan kjøpes brukt, eller leies, fremfor å kjøpe nytt.

Dette kan bidra til å stimulere markedet for forretningsmodeller som baserer seg på leasing og leie av produkter og tjenester fremfor kjøp av nye produkter. Ved innkjøp av nye varer skal resirkulerte råvarer etterspørres, dette må sees i sammenheng med en helhetlig produktpolitikk som setter strengere krav til produktenes varighet og reparerbarhet.

Å muliggjøre sirkulære anskaffelser krever en dyp forankring i hele virksomheten, eksempelvis vil sirkulære anskaffelser i mange tilfeller flytte kostnader fra investeringsbudsjett til driftsbudsjett.

Kommuner og fylkeskommuner må i langt større grad gjøre plastreduksjon og ombruksløsninger til en del av sine innkjøpsrutiner. Handlingsplanen bør oppfordre offentlige virksomheter til å ha en klar plan for å kartlegge og redusere sitt plastavtrykk. Engangsartikler (som ikke er lovpålagt helse) bør fases ut av virksomhetens anskaffelsessortiment. Innkjøper bør sette krav om at emballasje som hovedregel alltid skal inngå i ombrukssystemer.

Bygg-, anlegg- og eiendomsnæringen

Bygg-, anlegg- og eiendomsnæringen er store sektorer, som er storforbrukere av alle typer materialer og står samlet for 40 prosent av verdens samlede klimagassutslipp. Byggenæringen omsetter for 600 milliarder årlig her i Norge, sysselsetter 300.000 og er Norges nest største fastlandsnæring. Det er derfor svært viktig å redusere energibruk og klimagassutslipp herifra.

Det offentlige må stille krav som tar hensyn til hele livsløpet, det vil si materialvalg, transport, bygg- og anleggsfasen, energibruk, og rivning/gjenbruk. BREEAM-NOR er en mulig standard for offentlige anskaffelser. For å nå klima- og naturmål må vi fremskaffe den fornybare energien på mest mulig miljøvennlig måte, ved å frigjøre energi fra bygg. I tillegg mener vi at det offentlige må etterspørre bygg som er mer ambisiøse enn gjeldende byggekrav for å stimulere til utvikling av sektoren og skape mer erfaring i bransjen, samt at det må være krav til fossilfrie byggeplasser.

Det offentlige bør også stille krav om avfallsreduksjon på egne byggeprosjekter og i utbyggingsavtaler. Leverandører av bygningsmaterialer må sette et minimumsnivå og et mål for emballasjeavfall (for eksempel gjennom returordninger, ombruk og gjenvinning av emballasjen bygningsmaterialene leveres).

Vi ser dessverre i alt for mange offentlige byggeprosjekt at natur- og miljøhensyn forsvinner i prosessen. En veileder må inneholde også krav og hensyn om at uteområder ikke benytter plastdekke, at beplantning skal gjøres med humlevennlige planter, og unngå fremmede arter. Ofte glipper det også med sykkelparkering og muligheter for ansatte og besøkende med garderobe og trygg sykkelparkering.

Kunstgress og plastdekke

Varestrømmen for en kunstgressbane gjennom hele livsløpet kan bestå av opptil 130 tonn med plastholdige materialer. Det finnes i underkant av 2000 kunstgressbaner i Norge, majoriteten av disse er kommunalt eid og således resultatet av en rekke offentlige anskaffelser. I dag er kunstgressbaner en stor kilde til forurensning, det er uavklarte spørsmål hva gjelder utlekking av tungmetaller og spredning av miljøgifter og det finnes svært få oppstrøms løsninger for råvarene etter bruk. En handlingsplan for grønne offentlige anskaffelser bør ta disse problemstillingene innover seg.

Bruken av løst plastholdig innfyllsmateriale til bruk på idrettsbaner må fases ut. De totale livsløpskostnadene, inkludert avfallsbehandling av totalt kunstgress-system, må i langt større grad synliggjøres for innkjøpere i anskaffelsesprosessen. Videre bør det fra myndighetene komme med klare standarder for hva som kan markedsføres som «miljøvennlige alternativer». Naturvernforbundet ser mer bekymring på hvordan innkjøpere som setter krav om miljøvennlige alternativer kan ende opp med å kjøpe produkter som ikke kan materialgjenvinnes.

Plastdekke på utearealer i barnehager, på skoler og lekeplasser bør som hovedregel unngås. Effektene av høy eksponering for ulike plasttyper på barns helse er i stor grad uavklart og bør sees i sammenheng med regjeringens mål om en giftfri hverdag. Anskaffelser av underlag i barnehager, på skoler og til lekeplasser må også i langt større grad hensynta avhending og materialgjenvinning som en del av anskaffelsen.

Vennlig hilsen

Norges Naturvernforbund

Martin Brandtzæg
Avdelingsleder

Ellen Sandvik Mikkelsen
rådgiver